

Stockholm den 13 maj 2025

R-2025/0399

Till Justitiedepartementet

Ju2025/00343

Sveriges advokatsamfund har genom remiss den 13 februari 2025 beretts tillfälle att yttra sig över Domstolsverkets promemoria En effektivare tvistemålshandläggning.

Sammanfattning

Advokatsamfundet är överlag positivt till att promemorian uppmärksammar handläggningen av dispositiva tvistemål och till de olika förslag som lämnas för att stärka och effektivisera handläggningen. Dagens handläggning medför att parter många gånger inte kan komma till sin rätt inom rimlig tid och är därmed ett betydande rättssäkerhetsproblem.

Advokatsamfundet tar särskilt fasta på promemorians förslag att tyngdpunkten i processen ska förläggas tidigare samt att domare ska vara mer aktiva.

Advokatsamfundet delar promemorians slutsatser att dessa förslag skulle effektivisera handläggningen och höja kvaliteten.

Sammantaget anser Advokatsamfundet att ett ökat engagemang och aktivitet från domare, är den enskilt viktigaste åtgärden för att effektivisera handläggningen av dispositiva tvistemål. För att förslaget ska få effekt anser Advokatsamfundet emellertid även att en ökad resurstilldelning jämte organisatoriska förändringar bör ske av domstolarna i syfte att skapa utrymme för domare att ägna mer tid åt denna typ av mål.

Utan detta riskerar promemorians förslag att inte få tillräckligt genomslag i den praktiska handläggningen.

Promemorians förslag om vissa författningsändringar kan i någon mån bidra till en effektivisering av handläggningen, men Advokatsamfundet finner det osannolikt att dessa i sig kommer att få någon mer avgörande betydelse. Med förbehåll för de synpunkter som följer nedan har Advokatsamfundet emellertid ingen erinran mot de föreslagna författningsändringarna.

Slutligen ställer sig Advokatsamfundet inte negativt till att parterna ges ett visst ökat ansvar för handläggningen på sätt föreslås i promemorian. Det huvudsakliga ansvaret måste dock alltjämt åvila domstolarna.

Synpunkter

Rättegångsbalken är i stora delar ändamålsenlig

Advokatsamfundet är av uppfattningen att rättegångsbalken i sin nuvarande utformning i stora delar är ändamålsenlig. Befintliga verktyg för att främja en effektiv handläggning används dock inte alltid. Orsakerna till detta kan variera, men innefattar bl.a. en alltför passiv hållning från vissa domare, organisatoriska förutsättningar som t.ex. de beredningsorganisationer som finns på vissa domstolar, liksom fristmålen utträngande effekt på möjligheterna att avsätta tid och resurser för de dispositiva tvistemålen.

För att handläggningen av dispositiva tvistemål ska fungera på ett tillfredsställande sätt, krävs enligt Advokatsamfundet att det finns en personligt ansvarig domare för varje mål redan från början samt att denne domare aktivt följer och driver målet mot huvudförhandling och dom.

Enligt Advokatsamfundets mening bidrar prioriteringen av brottmål och indispositiva tvistemål, framför de dispositiva tvistemålen, till den långsamma handläggningen av de senare. På avdelningar och domstolar med blandade måltyper tenderar måltyperna med frister att tränga undan de dispositiva tvistemålen. Detta gäller särskilt då resurserna vid många domstolar är knappa, samtidigt som brottmålen har ökat dramatiskt såväl i antal som omfattning. Organisatoriska förändringar, för att tillskapa särskilda tvistemålsavdelningar (eller på mindre domstolar särskilda tvistemålsrotlar), skulle kunna råda bot på detta, förutsatt att dessa tilldelas rimliga resurser. Genom

tillskapandet av särskilda enheter skulle utbildningsinsatser kring handläggningen av dispositiva tvistemål också kunna koncentreras till de domare som har mest intresse och nytta därav.

Advokatsamfundet ser positivt på förslaget kring ökade utbildningsinsatser för domare vad gäller handläggning av dispositiva tvistemål. Enligt Advokatsamfundet bör dessa utbildningsinsatser även innefatta samråd med företrädare för advokat kåren, eftersom advokater verksamma inom området kan antas kunna bidra med såväl värdefulla kunskaper som erfarenheter från ett ombudsperspektiv. För att utbildningar av detta slag ska ge avsedd effekt bör de dock planeras och genomföras noggrant, med fokus på praktiska strategier och verktyg samt domarens ansvar i handläggningen.

Mer aktiva domare

Som har framhållits, välkomnar Advokatsamfundet promemorians förslag om att domare bör bli mer aktiva i handläggningen av dispositiva tvistemål. Enligt Advokatsamfundet är detta den enskilt viktigaste faktorn för att råda bot på nuvarande problem med ineffektiv handläggning. Som ovan nämnts förutsätter detta emellertid att domare ges utrymme att ägna tid åt de dispositiva tvistemålen. Risker är annars att promemorians förslag i denna del stannar vid en from ambition som är svår att genomföra i den verklighet som råder i domstolarna.

Tidplan bör upprättas skyndsamt och i samråd med parterna

Advokatsamfundet är positivt till förslaget om en stärkt skyldighet för domstolen att upprätta en tidplan för målets handläggning redan kort tid efter svaromålet. Advokatsamfundet vill särskilt framhålla vikten av att denna tidplan, i möjligaste mån, upprättas i samråd med parterna och att den innehåller tid för huvudförhandling. Genom sådant samråd binds parterna och deras ombud personligen till tidplanen. Det ökar förutsättningarna för domaren att därefter hålla parterna till planen och risken för att part försöker få upprepade anstånd eller på annat vis kullkastar tidplanen kan därmed minska. En avgörande faktor är dock att tid för huvudförhandling ingår i tidplanen, annars förlorar den sin betydelse för effektiviteten. Detta bör enligt Advokatsamfundet tas med som förutsättning i bakgrunden till förslaget till förändringen.

En ny tredsdomssanktion

Advokatsamfundet ställer sig inte negativt till förslaget om en ny och mer flexibel tredsdomssanktion. Advokatsamfundet anser dock att den praktiska effekten av detta förslag, i form av en effektivare handläggning, sannolikt blir begränsat. Den part som inte är lojal med rättegången och obstruerar (en sådan part som kan drabbas av sanktionen), kan i värsta fall utnyttja tredsdomssanktionen för att ytterligare fördröja handläggningen. En tredsdom kan återvinnas inom en månad och därefter tar handläggningen vid där den slutade. Mera aktiva domare torde därmed få ett betydligt större genomslag i handläggningen.

Oaktat att det torde få begränsade praktiska effekter, har inte Advokatsamfundet någon erinran mot förslaget. Det kan uppstå situationer då dagens regelverk inte ger domstolen ett relevant verktyg och då en sanktion i form av tredsdom kan vara lämplig. Advokatsamfundet menar därvid att rättssäkerheten torde vara tillräckligt värnad genom kravet på ”särskilda skäl”, liksom kravet på tydlighet från domstolens sida vad gäller det föreläggande till vilket sanktionen knyts. Advokatsamfundet vill särskilt framhålla vikten av att parten till fullo förstår vad parten måste göra för att uppfylla föreläggandet och därmed undgå sanktionen. Tydligheten i detta avseende torde också vara av avgörande betydelse för sanktionens positiva effekt på handläggningen.

Den sedvanliga möjligheten till återvinning är ytterligare en garanti för rättssäkerhet. Som ovan nämnts konstaterar dock Advokatsamfundet att tredsdomar med åtföljande återvinning i sig kan skapa processuella komplikationer och i värsta fall leda till ytterligare dröjsmål. Det är därför av stor vikt att domstolarna noga överväger lämpligheten av sanktionen i varje enskilt fall, så att den inte i slutändan skapar mindre – snarare än mer – effektivitet i handläggningen.

Parternas ansvar för åberopade vittnen och sakkunniga vittnens inställelse

Advokatsamfundet ställer sig inte negativt till förslaget om att parterna ska ansvara för att åberopade vittnen och sakkunniga vittnen inställer sig till förhör. Liksom i fallet med den föreslagna tredsdomssanktionen, anser Advokatsamfundet dock att den praktiska effekten av detta förslag, i form av en effektivare handläggning, sannolikt blir begränsad. Det främsta skälet till att handläggningen av dispositiva tvistemål tar lång tid är inte att av parterna åberopade vittnen och sakkunniga vittnen inte inställer sig till

huvudförhandling, utan att förberedelsen fram till huvudförhandling är ineffektiv. Det torde vara sällsynt att huvudförhandlingar i dispositiva mål ställs in på grund av att kallade parter och vittnen inte inställer sig. Mer aktiva domare med tydligt ansvar för handläggningen torde därmed få ett betydligt större genomslag vad gäller effektivitet.

Oaktat detta stödjer Advokatsamfundet förslaget. Det kan finnas ett positivt signalvärde i att parterna själva som regel får ombesörja denna del av bevisföringen och därigenom ta ett ökat ansvar för målens lojala framdrift. Det kan även vara resursbesparande att domstolen som regel inte ombesörjer delgivning av parter, vittnen och sakkunniga vittnen.

Advokatsamfundet vill emellertid framhålla vikten av möjligheten till undantag, dvs. att domstolen liksom idag ombesörjer kallelsen av vittne eller sakkunnigt vittne. Enligt Advokatsamfundet kan sådant behov uppstå av flera skäl och i flera olika situationer, varav promemorian endast omnämner några. Om en part inte kan få domstolens bistånd med kallelsen kan det beröva parten möjligheten att höra det aktuella vittnet eller sakkunnige, vilket kan gå ut över rättssäkerheten. Advokatsamfundet anser därmed att kravet för att få domstolens bistånd med en kallelse bör sättas relativt lågt. I praktiken bör det således vara tillräckligt att en part anger skäl som är individualiserade till den enskilda förhörspersonen och som i sammanhanget framstår som sakliga och relevanta, dvs. skäl som inte utan vidare kan avfärdas av domstolen. Kravet bör därmed lämpligen sänkas från föreslagna ”särskilda skäl” till bara ”skäl”. Detta ligger också i linje med Advokatsamfundets uppfattning att det huvudsakliga ansvaret för handläggningen alltjämt måste åvila domstolen.

Det kan noteras att de sanktioner som annars gäller för vittnen och andra som inte inställer sig efter kallelse (vite eller hämtning), inte kan komma i fråga om parten självt har ansvarat för kallelse. Det noteras att möjligheten att avvisa bevis enligt 35 kap. 7 § punkten 5 rättegångsbalken har generell tillämpning, men troligen sällan vid det första tillfället för utevaro. Enligt förslaget får parten bevisbördan för att en person som inte inställer sig har laga förfall och om part inte kan visa laga förfall kan förhöret avvisas. Det skulle innebära att utgångspunkten i 35 kap. 7 § punkten 5 rättegångsbalken inte tillämpas lika strängt om part självt ska kalla sina bevispersoner. Advokatsamfundet ställer sig tveksam till en sådan ordning och med stöd av vilken bestämmelse som avvisning i så fall skulle ske. Det bör klargöras under vilka förutsättningar en avvisning kan ske.

SVERIGES ADVOKATSAMFUND

Mia Edwall Insulander